EDUPSU Journal of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus
Vol.31 No.2 : May - August 2020, pp. 150-167

The Challenge of Educational Management for Urban Refugee Children in Thai Schools

Unchalee Srichomphu
M.A. (Human and Social Development), Graduate Student
Graduate School, Chulalongkorn University
Premjai Vungsiriphisal
Ph.D. (Development Education), Lecturer
Human and Social Development program, Graduate School, Chulalongkorn University
Asian Research Center for Migration, Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University

Received: October 21, 2019/ **Revised:** June 29, 2020/ **Accepted:** July 10, 2020

Abstract

The objectives of this research were to study the challenge of educational management for urban refugee children in Thai schools, understand the attitudes of school directors and teachers affecting educational management, and recommend guidelines for promoting appropriate education for urban refugee children consistent with Thai Department of Education regulations and UNHCR best practices. The data was collected by schools in Bangkok both public and private schools in a total of 5 locations by using multi-case studies; document analysis, observation, in-depth interviews, and group discussions from major informants such as directors, teachers, urban refugee children, Thai children, and others.

The results revealed that the condition of educational management for urban refugee children in Thai schools applied identical education for Thai children in all aspects. However, there were still many operational challenges, including obstacles in Thai language skills, an insufficient number of teachers, and the lack of coordination among relevant departments. The second results revealed that the majority of school directors and teachers recognized the challenges faced by urban refuge children and agreed education is a right for them to entitled. The guidelines developed from this research include establishing dedicated classrooms for urban refugee children, dedicating specific school(s) for them, and increasing collaboration to establish dedicated learning centers and improve existing ones with focus on improving Thai language skills and facilitating better integration into Thai society. However, the mission of dedicated learning centers for urban refugee children should be to facilitate matriculation to Thai schools rather than as stand-alone educational alternatives. Of these three guidelines, the last was most feasible given the current context.

Keywords: Children's rights, Educational Management, Urban Refugee Children, Thai School.

EDUPSU วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2563, หน้า 150-167

ความท้าทายในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทย

อัญชลี ศรีชมภู
ศศ.ม. (สหสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม), นักศึกษาปริญญาโท
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เปรมใจ วังศิริไพศาล
ค.ด. (พัฒนศึกษา), อาจารย์
หลักสูตรสหสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันรับบทความ: 21 ตุลาคม 2562/ **วันแก้ไขบทความ:** 29 มิถุนายน 2563/ **วันตอบรับบทความ:** 10 กรกฎาคม 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและข้อท้าทายในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทย 2) ศึกษาทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษาที่มีผลต่อการจัดการศึกษา และ 3) หาแนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษาที่เหมาะสม ภายใต้กรอบแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย และแนวทางการคุ้มครองและดูแลเด็กผู้ลี้ภัยในประเด็นด้านการจัดการศึกษาของ UNHCR ซึ่งเก็บข้อมูลจากโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน จำนวน 5 แห่ง ใช้การศึกษาแบบพหุกรณีศึกษาโดยการศึกษาจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ครูผู้สอน เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง เด็กไทย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ

ผลการศึกษา พบว่าสภาพการจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทยใช้รูปแบบเดียวกันกับเด็กไทยทุกประการ ซึ่งหลายโรงเรียนให้การสนับสนุนและช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้โดยการจัดสอบเทียบโอนความรู้ในระดับชั้นที่หายไป การสอบเลื่อนชั้นกลางปี และความยืดหยุ่นในการวัดและประเมินผลในชั้นเรียน อย่างไรก็ตาม ยังคงต้องเผชิญกับข้อท้าทายในการดำเนินงานในหลาย ๆ ประการ อาทิ อุปสรรคด้านทักษะทางภาษาไทยของเด็กผู้ลี้ภัยฯ จำนวนบุคลากรทางการศึกษาที่ไม่เพียงพอ และการขาดการประสานความร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ในขณะที่ผลของการศึกษาทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษาที่มีผลต่อการจัดการศึกษา พบว่า บุคลากรทางการศึกษาส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจสถานการณ์ของเด็กผู้ลี้ภัย และมองว่าการให้โอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันกับเด็กไทยเป็นสิทธิที่พวกเขาพึงจะได้รับ แต่มีบุคลากรบางส่วนที่มองว่าการให้การศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้ส่งผลกระทบทางลบต่อเด็กไทยและทำให้ยากต่อการบริหารจัดการของโรงเรียน ทั้งในงานวิจัยนี้ยังได้เสนอแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้ใน 3 รูปแบบ คือ 1) การจัดห้องเรียนพิเศษสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทย 2) การจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองโดยเฉพาะ และ 3) การจัดการศึกษาในโรงเรียนไทยตามปกติแต่เพิ่มการประสานความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้จัดตั้งหรือพัฒนาศูนย์การเรียนเดิมให้สามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อปรับพื้นฐานความรู้ ทักษะทางภาษาไทย และทักษะการใช้ชีวิตที่จำเป็นอย่างเพียงพอและมีมาตรฐานเดียวกันให้กับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองก่อนที่จะส่งพวกเขาเข้ารับการศึกษาต่อในโรงเรียนไทย ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้มากที่สุด

คำสำคัญ: สิทธิทางการศึกษา, การจัดการเรียนการสอน, เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง, โรงเรียนไทย

บทนำ

จากภาวะสงคราม การประหัตประหาร ความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ทั่วโลกและไม่มีทีท่าจะจบลงในเร็ววันนี้ ส่งผลให้ในปี พ.ศ.2561 มีจำนวนผู้ลี้ภัยสูงสุดเป็นประวัติการณ์ ซึ่งมากถึง 25.9 ล้านคน (UNHCR, 2019a) ทั้งนี้ ปัญหาผู้ลี้ภัยไม่ได้เป็นปัญหาใหม่ของสังคมโลกแต่ผู้คนเริ่มให้ความสนใจภายหลังจากที่มีปัญหาการอพยพข้ามพรมแดนของผู้คนเป็นจำนวนมากที่หนีภัยสงครามระหว่างประเทศ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ระหว่างปี ค.ศ.1914 ถึง ค.ศ. 1918 จนเกิดแนวคิดที่ว่ารัฐทุกรัฐควรมีหน้าที่ร่วมกันในการให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัย โดยต้องร่วมมือกันแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหามากกว่าจะเป็นหน้าที่ของรัฐใดรัฐหนึ่ง หรือองค์กรระหว่างประเทศองค์กรใดองค์กรหนึ่ง (วชิราภรณ์ กฤษเจริญ, 2533) และเกิดเป็นสิทธิที่จะขอลี้ภัย ซึ่งได้รับการรับรองโดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 ในข้อที่ 14 วรรค 1 ความว่า “ทุกคนมีสิทธิที่จะแสวงหาและที่จะได้ที่ลี้ภัยในประเทศอื่นอันเกิดจากการประหัตประหาร”(UN General Assembly, 1948)

นิยามและความหมายของผู้ลี้ภัยเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้นภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยในอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ.1951 ได้กำหนดนิยามและความหมายไว้ว่า ผู้ลี้ภัย (refugee) หมายถึง บุคคลที่จำเป็นต้องละทิ้งประเทศบ้านเกิดของตน อันเนื่องมาจากความหวาดกลัวการถูกประหัตประหาร หรือได้รับการคุกคามต่อชีวิต เนื่องจากสาเหตุข้อหนึ่งข้อใด เช่น เชื้อชาติ ศาสนา สัญชาติ สมาชิกภาพในกลุ่มทางสังคม หรือสมาชิกภาพในกลุ่มความคิดทางการเมือง (UNHCR, 2010) ขณะที่ผู้ลี้ภัยในเขตเมือง (urban refugee) หมายถึง ผู้ลี้ภัยที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง เขตชุมชน เขตชานเมือง เพื่อความปลอดภัย โอกาสในการเข้าถึงการศึกษา การบริการสาธารณสุข และโอกาสในการหาเลี้ยงชีพเพื่อจุนเจือครอบครัวระหว่างลี้ภัย (เผชิญวิชญ์ แสนดี, 2557) โดยปัจจุบันมีผู้ลี้ภัยทั่วโลกอาศัยอยู่ในเขตเมืองกว่าร้อยละ 58 ของผู้ลี้ภัยทั้งหมด (UNHCR, 2019a) และจากสถิติผู้ที่อยู่ในความห่วงใยของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ในปี พ.ศ.2561 พบว่ามีจำนวนผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัยในเขตเมืองของประเทศไทยที่สามารถเปิดเผยข้อมูลได้กว่า 5,497 คน ในทั้งหมด 36 สัญชาติ (UNHCR, 2019b)

ทั้งนี้ แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยจะยังไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1951 และพิธีสารเกี่ยวกับสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1967 ทั้งยังคงมีความคลุมเครือในนโยบายการจัดการปัญหาผู้ลี้ภัยที่ประเทศไม่ได้ให้การรับรองสถานะ แต่ด้วยการที่ประเทศไทยสามารถเดินทางเข้ามาได้ง่ายด้วยวีซ่าท่องเที่ยว มีการเปิดกว้างในเรื่องของความหลากหลายทางเพศ ศาสนาและวัฒนธรรม มีค่าครองชีพในเขตเมืองไม่สูงมาก สามารถเข้าถึงแหล่งงานแม้ไม่มีสถานะบุคคลที่ถูกต้องตามกฎหมาย และมีหน่วยงานภาคประชาสังคมที่ค่อยให้การช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ รวมถึงมีสำนักงาน UNHCR ตั้งอยู่ ทำให้ผู้ลี้ภัยจำนวนไม่น้อยยังคงเลือกเดินทางเข้ามาพักอาศัยในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว (Broadhead, 2012) และที่ผ่านมาประเทศไทยได้ปฏิบัติตามพันธกรณีกฎหมายระหว่างประเทศในหลาย ๆ ด้านเป็นอย่างดี ส่งผลให้สิทธิมนุษยชนของผู้ลี้ภัยในเขตเมืองหลาย ๆ ประการ ได้รับการรับรองคุ้มครองภายใต้กรอบกฎหมายและนโยบายของรัฐไทย (เผชิญวิชญ์ แสนดี , 2557) ซึ่งหนึ่งในสิทธิที่สำคัญคือ สิทธิในการได้รับความคุ้มครองและการเข้าถึงการศึกษาของเด็กผู้ลี้ภัย ซึ่งจากรายงาน Turn the Tide: วิกฤตการศึกษาของผู้ลี้ภัย แสดงให้เห็นว่าในจำนวนผู้ลี้ภัยทั่วโลกที่อยู่ในความดูแลของ UNHCR ร้อยละ 52 เป็นเด็ก โดย 7.4 ล้านคนอยู่ในวัยเรียน (UNHCR, 2018) รวมทั้งข้อมูลจาก UNHCR ประจำประเทศไทยระบุว่าตัวเลขเด็กผู้ลี้ภัยที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีมากกว่า 2,000 คน หรือมากกว่าร้อยละ 50 ของผู้ลี้ภัยทั้งหมด (ไทยเอนจีโอ, 2561)

ที่ผ่านมาประเทศไทยได้เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่กลุ่มเด็กไร้สัญชาติ เด็กต่างด้าวหรือเด็ก

ข้ามชาติ เด็กผู้พลัดถิ่นหรือเด็กผู้ลี้ภัยมากขึ้น (Vungsiriphisal, 2011) โดยคำนึงถึงความสำคัญของสิทธิเด็กและต้องการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยมีนโยบายเปิดกว้างในการรับเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและไม่มีสัญชาติไทย เข้าเรียนในโรงเรียนไทยมานานนับทศวรรษ (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2560) ตั้งแต่ที่ประเทศไทยได้เริ่มจัดการศึกษาเพื่อคนทุกคน ในปี พ.ศ.2533 ตามหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน และการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ซึ่งข้อที่ 28 ของอนุสัญญาฯ ระบุว่า “รัฐมีหน้าที่จัดการศึกษาระดับประถมซึ่งเป็นการศึกษาแบบให้เปล่าและเป็นภาคบังคับแก่เด็กทุกคนที่อาศัยอยู่ในเขตแดนประเทศไทย ไม่ว่าเด็กจะมีสถานะทางกฎหมายแบบใด” และเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2548 มีมติจากคณะรัฐมนตรีกำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย และออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียนและนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษาเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาและเปิดกว้างให้ทุกคนเข้าเรียนได้โดยไม่จำกัดระดับ ประเภท หรือพื้นที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) รวมถึงเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2562 ได้ออกประกาศเพื่อแก้ไขปัญหาสถานะทางทะเบียนราษฎรของนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งออกประกาศไว้ให้สถานศึกษานำไปปฏิบัติตั้งแต่ปีการศึกษา 2562 เป็นต้นไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายไทยอนุญาตให้เด็กทุกคนเข้าศึกษาในโรงเรียนไทยได้ แต่ในภาคปฏิบัตินั้นกลับถูกจำกัดด้วยวิธีการของโรงเรียน โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องหลักฐานทางทะเบียนราษฎร หลักฐานเรื่องวุฒิทางการศึกษาจากประเทศต้นทาง รวมถึงความสามารถในการสื่อสารภาษาไทย (Urban Refugees, 2014) นอกจากนี้ การจัดการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้ยังคงต้องเผชิญกับอุปสรรคที่เกิดจากการที่ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครองและชุมชนมีเจตคติทางลบต่อการจัดการศึกษาและการให้บุตรหลานเรียนร่วมกับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ.2548 รวมถึงปัญหาความกังวลของผู้ที่เกี่ยวข้องเรื่องผลกระทบต่อสังคมและความมั่นคงของชาติ (ทวีสิทธิ์ ใจห้าว, 2554)

ทั้งนี้ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองของประเทศไทย พบว่า โดยส่วนใหญ่จะมุ่งศึกษาในภาพรวมของการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาและการได้รับความคุ้มครองขณะที่ลี้ภัยอยู่ในประเทศไทย แต่ยังไม่มีการศึกษาในประเด็นด้านการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทย ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษาในหลากหลายโรงเรียนกรณีศึกษาที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานและจุดประกายให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและยั่งยืนสำหรับเด็กกลุ่มนี้ในบริบทของโรงเรียนไทยต่อไป

คำถามการวิจัย

1. สภาพการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในบริบทของโรงเรียนไทยเป็นอย่างไร

2. ทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษามีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองหรือไม่อย่างไร

3. แนวทางการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใดที่จะเหมาะสมสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในบริบทของโรงเรียนไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในบริบทของโรงเรียนไทย

2. เพื่อศึกษาทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษาที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็ก

ผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในบริบทของโรงเรียนไทย

3. เพื่อหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในบริบทของโรงเรียนไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา (multiple case studies) ซึ่งกรณีศึกษา ได้แก่ โรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน จำนวน 5 แห่ง ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลในระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2562 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2563 โดยศึกษาทั้งในส่วนของผู้ให้บริการทางการศึกษา คือ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการและครูผู้สอน และผู้รับบริการทางการศึกษา คือ เด็กผู้ลี้ภัยและเด็กไทย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ เด็กผู้ลี้ภัยที่ออกจากโรงเรียนไทย ผู้ปกครองของเด็กผู้ลี้ภัยและอดีตเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาในศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ ตลอดจนศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะครอบคลุมเนื้อหาใน 2 ส่วนที่สำคัญ โดยส่วนแรกคือ ข้อกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการผู้ลี้ภัยในประเทศไทย ข้อกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย และภูมิหลังของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง ที่ส่งผลต่อทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง และส่วนที่สองคือทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษาที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองของโรงเรียนไทยในปัจจุบัน และการหาแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับเด็กกลุ่มนี้ในบริบทของโรงเรียนไทย

ภาพประกอบ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

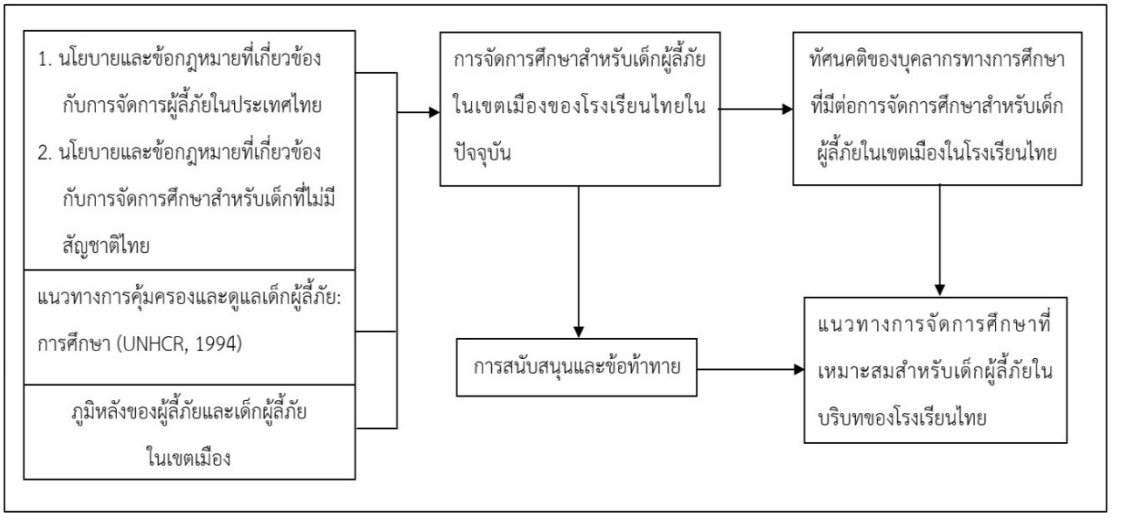

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. เกณฑ์ในการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการศึกษาใน 4 ลักษณะ ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร (documentary research) โดยการศึกษาเอกสารทั้งในระดับปฐมภูมิ (primary source) เช่น กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายภายในประเทศ นโยบาย มติคณะรัฐมนตรี และระเบียบปฏิบัติการ เป็นต้น และศึกษาเอกสารในระดับทุติยภูมิ (secondary source) เช่น หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ รายงาน ข้อเท็จจริง ผลงาน วิจัย และงานเขียนอื่น ๆ ในรูปแบบเอกสาร รวมไปถึงข้อมูลการสัมภาษณ์

ครูผู้สอนและนักเรียนผู้ลี้ภัยในเขตเมืองของโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งทางสื่อสาธารณะ เป็นต้น

1.2 การสังเกต (observation) โดยรวบรวมจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กผู้ลี้ภัยกับครูผู้สอน ระหว่างเด็กผู้ลี้ภัยกับเด็กไทย ระหว่างทางโรงเรียนกับผู้ปกครองของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง และสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เช่น บอร์ดให้ความรู้ ห้องสมุด ที่ตั้งของโรงเรียน ลักษณะของชุมชนโดยรอบ เป็นต้น

1.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งบุคลากรทางการศึกษาซึ่งเป็นผู้กำหนดแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนและออกแบบการจัดการเรียนการสอน สัมภาษณ์อดีตเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาในศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้ทั้งในศูนย์ช่วยเหลือฯ และประสานงานระหว่างศูนย์ช่วยเหลือฯ และโรงเรียนไทย ตลอดจนสัมภาษณ์เด็กผู้ลี้ภัยที่ออกจากโรงเรียนไทยและครอบครัว

1.4 การสนทนากลุ่ม (focus group) ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากับทั้งกลุ่มเด็กผู้ลี้ภัยและกลุ่มเด็กไทย ซึ่งเป็นผู้รับบริการทางการศึกษานี้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้รับจากส่วนอื่น ๆ

2. เกณฑ์ในการคัดเลือกโรงเรียนกรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ 5 โรงเรียน ซึ่งได้รับคำแนะนำจากผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาในศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ (Bangkok Refugee Center) และมีสภาพบริบทของโรงเรียนที่หลากหลาย ทั้งกรณีศึกษาที่มีผู้ลี้ภัยหลากหลายสัญชาติ และกรณีศึกษาที่มีผู้ลี้ภัยเฉพาะสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) โรงเรียนที่มีเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองกำลังศึกษาอยู่ 1 (นามสมมติ) เป็นโรงเรียนรัฐบาลขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ใจกลางเมือง จัดการศึกษาในระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันมีผู้ลี้ภัยหลากหลายสัญชาติและศาสนา จำนวน 15 คน กำลังศึกษาอยู่

(2) โรงเรียนที่มีเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองกำลังศึกษาอยู่ 2 (นามสมมติ) เป็นโรงเรียนรัฐบาลขนาดกลาง ตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งชุมชนไทยมุสลิมขนาดใหญ่ และใกล้กับแหล่งที่พักของผู้ลี้ภัยชาวปากีสถานมุสลิม จัดการศึกษาในระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันมีเด็กผู้ลี้ภัยชาวปากีสถานจำนวน 29 คนกำลังศึกษาอยู่

(3) โรงเรียนที่มีเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองกำลังศึกษาอยู่ 3 (นามสมมติ) เป็นโรงเรียนรัฐบาลขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งที่พักของผู้ลี้ภัยชาวเวียดนามที่นับถือศาสนาคริสต์ จัดการศึกษาในระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปัจจุบันมีเด็กผู้ลี้ภัยชาวเวียดนามและสัญชาติอื่น ๆ มากกว่า 50 คนกำลังศึกษาอยู่ เป็นโรงเรียนที่มีแนวทางการในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาทางการศึกษาสำหรับผู้ลี้ภัยในเขตเมืองที่ชัดเจน

(4) โรงเรียนที่มีเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองกำลังศึกษาอยู่ 4 (นามสมมติ) เป็นโรงเรียนเอกชนตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งชุมชนไทยมุสลิมและใกล้กับแหล่งที่พักของกลุ่มผู้ลี้ภัยชาวโซมาเลียมุสลิม จัดการศึกษาในระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปัจจุบันมีเด็กผู้ลี้ภัยโซมาเลียกำลังศึกษาอยู่ 2 คน ทั้งนี้ ข้อมูลของโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 4 มาจากบทสัมภาษณ์ครูผู้สอนและเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองจากสื่อสาธารณะ (ThaiPBS, 2561) และจากการสอบถามอดีตเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาในศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ

(5) โรงเรียนที่มีเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองกำลังศึกษาอยู่ 5 (นามสมมติ) เป็นโรงเรียนนานาชาติขนาดกลาง จัดการศึกษาในระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ให้เปิดและสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองให้เข้ามาเรียนร่วมกับเด็กต่างชาติ ปัจจุบันมีเด็กผู้ลี้ภัยกำลังศึกษาอยู่ 1 คน (ข้อมูลของโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 5 มาจากการสอบถามเด็กผู้ลี้ภัยใน เขตเมืองที่เคยศึกษาในโรงเรียนไทยและครอบครัว และการเขียนตอบข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผ่านทางอีเมลในช่วงที่มีการระบาดของไวรัสโควิด 19)

3. เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

3.1 เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง

3.2 เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลในประเด็นดังกล่าวแก่ผู้วิจัยได้

ทั้งนี้ จากเกณฑ์การพิจารณาดังกล่าว ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลอย่างเฉพาะเจาะจง ดังนี้

(1) ผู้ให้บริการทางการศึกษา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการ จำนวน 5 คน และครูผู้สอน จำนวน 7 คน

(2) ผู้รับบริการทางการศึกษา ประกอบด้วย กลุ่มกับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองจำนวน 26 คน เด็กนักเรียนไทย จำนวน 11 คน

(3) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เด็กผู้ลี้ภัยที่ออกจากระบบการศึกษาของไทย 2 คน ผู้ปกครองเด็กผู้ลี้ภัย 3 คน และอดีตเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาในศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในเขตเมือง 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แผนการศึกษาภาคสนาม

2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับบุคลากรทางการศึกษา

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการและครูผู้สอน ครอบคลุมในประเด็นเรื่องสาเหตุที่ทำให้เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองเข้ามาศึกษาในระบบการศึกษาไทย ทัศนคติที่มีต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง สภาพการจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง บรรยากาศในการเรียนร่วมกันระหว่างเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองและเด็กไทย การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง ปัจจัยสนับสนุนหรืออุปสรรคในการดำเนินงาน และข้อเสนอแนะต่อการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง

3. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับกลุ่มของกลุ่มเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองและกลุ่มเด็กไทย

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มของกลุ่มเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองและกลุ่มเด็กไทยจะครอบคลุมในประเด็นความคิดเห็นในการเข้ามาเรียนร่วมในโรงเรียนไทย วิธีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคมใหม่ท่ามกลางความแตกต่างทางด้านภาษา สังคมและวัฒนธรรม ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และสิ่งที่ต้องการให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบนำไปแก้ไขปรับปรุง

4. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของเด็กผู้ลี้ภัยที่ออกจากระบบการศึกษาและผู้ปกครอง และอดีตเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการศึกษาเพื่อช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในเขตเมืองจะครอบคลุมในประเด็นเรื่องอุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเข้าศึกษาในโรงเรียนไทย ปัญหาในการนำเด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาของไทย ปัญหาแนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียนไทยในปัจจุบัน และข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองภายใต้บริบทของสังคมไทย

5. การสังเกต

ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เช่น การสังเกตการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายในห้องเรียน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กผู้ลี้ภัยกับครูผู้สอน ระหว่างเด็กผู้ลี้ภัยกับเด็กไทย และระหว่างทางโรงเรียนกับผู้ปกครองของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เช่น สังเกตจากสภาพโรงเรียนและห้องเรียน เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล มาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เพื่อเขียนรายงานการวิจัย

1. การลดทอนข้อมูล (data reduction) โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกข้อมูลภาคสนามจากโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 1 มาอ่านทบทวนลงรหัสและลงความเห็นเบื้องต้น เพื่อนำมาวางแผนในการปรับปรุงการเก็บข้อมูลในครั้งต่อ ๆ ไป รวมถึงวิเคราะห์ในประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติม เช่น แนวทางในการแก้ไขปัญหาทางการ

ศึกษาของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทย เป็นต้น

2. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยพิจารณาความถูกต้อง ความพอเพียงและความน่าเชื่อถือ โดยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) จากข้อมูลหลายๆ แหล่ง เช่น เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในประเด็นเดียวกัน จนกระทั้งได้ข้อสรุปในประเด็นนั้น ๆ ออกมา

3. เมื่อได้ข้อสรุปสุดท้ายแล้ว นำมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยเน้นเนื้อหาที่อิงจากกรอบแนวคิดการวิจัยเป็นหลัก ให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างถูกต้อง

4. ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ มาจัดหมวดหมู่ ตีความตามวัตถุประสงค์การศึกษา นำเสนอข้อมูลโดยใช้วิธีการบรรยาย รวมทั้งยกคำพูดของผู้ให้ข้อมูลมาอ้างอิงสนับสนุนเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษา

1. การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทย

การวิเคราะห์มูลในหัวข้อนี้ ได้พิจารณาจากแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) และจากแนวทางการคุ้มครองและดูแลเด็กผู้ลี้ภัยในประเด็นด้านการจัดการศึกษาของ UNHCR (UNHCR, 1994) โดยนำเสนอข้อมูลใน 2 ส่วน ประกอบด้วย สภาพการจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองของโรงเรียนไทย และข้อท้าทายที่กำลังเผชิญ ดังนี้

1.1 สภาพการจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทย

1.1.1 จำนวนเด็กผู้ลี้ภัยและจำนวนเด็กไทยและเด็กกลุ่มอื่นๆ ในแต่ละโรงเรียนกรณีศึกษา

จากจำนวนตัวเลขของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 1 และ 2 ในปีการศึกษา 2562 พบว่า สัดส่วนของเด็กผู้ลี้ภัยเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กไทยและเด็กกลุ่มอื่น ๆ นั้น มีสัดส่วนที่น้อยมากเพียงร้อยละ 3 ของเด็กในโรงเรียนทั้งหมด การจัดการเรียนการสอนโดยให้เด็กผู้ลี้ภัยเข้าไปเรียนร่วมกันกับเด็กไทยในห้องเรียนปกติและใช้ภาษาไทยในการสื่อสารเป็นหลัก จึงถูกมองว่าง่ายและสะดวกต่อการบริหารจัดการของโรงเรียน

ตาราง 1

จำนวนเด็กผู้ลี้ภัยและจำนวนเด็กไทยและเด็กกลุ่มอื่น ๆ ในแต่ละโรงเรียนกรณีศึกษา

ลำดับที่	ชื่อโรงเรียน	จำนวนเด็กไทยและเด็กกลุ่มอื่นๆ (คน)	จำนวนเด็กผู้ลี้ภัย (คน)
1.	โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 1	1,143	15
2.	โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 2	625	29
3.	โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 3	1,232	50*
4.	โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 4	1,100*	2*
5.	โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 5	1,250*	1*

ที่มา: ข้อมูลจากโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 1 และ 2 สถิติเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2562

หมายเหตุ: “*” คือ ตัวเลขประมาณการ ซึ่งเกิดจากที่โรงเรียนกรณีศึกษาไม่ประสงค์ที่จะให้ข้อมูลตัวเลขที่แท้จริงของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทย/เป็นตัวเลขที่ผู้ลี้ภัยได้มาจากแหล่งข้อมูลอื่น/เป็นตัวเลขจากการประมาณการของครูผู้สอน เนื่องจากกังวลเรื่องความปลอดภัยในชีวิตของเด็กและครอบครัว

1.1.2 การกำหนดเกณฑ์ในการรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองเข้าศึกษา

ในการกำหนดเกณฑ์การรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองเข้าศึกษา แต่ละโรงเรียนกรณีศึกษาดำเนินการโดยศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ คู่มือการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนนักศึกษาที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและไม่มีสัญชาติไทย เอกสารการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร และหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น เพื่อกำหนดเกณฑ์ในการรับเข้าศึกษา การสอบวัดระดับความรู้ การเทียบโอนความรู้ ฯลฯ ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการตั้งคณะกรรมการในการทดสอบความรู้ทางวิชาการ ตลอดจนความสามารถในการใช้ภาษาไทยทั้ง 4 ทักษะของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง เพื่อเทียบวัดระดับชั้นที่เด็กสามารถเข้าเรียนได้ ซึ่งพบว่า เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองเกือบทั้งหมดต้องเริ่มเรียนในระดับชั้นอนุบาลหรือประถมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยในระดับที่สามารถเรียนรู้ตามเกณฑ์อายุจริงได้

ทั้งนี้ เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองหลายคนที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียนมาเป็นเวลานาน แต่ผ่านการทดสอบความรู้พื้นฐานของโรงเรียนจนสามารถเข้าศึกษาในระดับชั้นที่สูงกว่าระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ได้ ทางโรงเรียนต้องจัดสอบเทียบโอนความรู้เพื่อให้เด็กกลุ่มนี้มีคะแนนความรู้ความสามารถในระดับชั้นที่หายไป โดยให้เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองทำข้อสอบ 9 วิชาหลัก จากนั้นทางโรงเรียนกำหนดเกณฑ์ในการวัดผลเทียบกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ว่าด้วยเรื่องของการกำหนดค่าของระดับคะแนน ในขณะเดียวกันก็ประสานไปยังศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ เพื่อขอหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ข้อมูลการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผล หลักฐานทางการศึกษาของเด็กจากประเทศต้นทาง เป็นต้น เพื่อที่ทางโรงเรียนจะใช้ประกอบการขอยื่นเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน

1.1.3 การสอบเลื่อนชั้นกลางปี

จากประเด็นปัญหาด้านทักษะทางภาษาไทยของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง และผลสืบเนื่องจากการที่เด็กกลุ่มนี้ต้องเข้าศึกษาในระดับชั้นที่ต่ำกว่าเกณฑ์อายุจริง ทางโรงเรียนกรณีศึกษาบางแห่งได้พยายามหาแนวทางในการช่วยเหลือ โดยการจัดสอบเลื่อนชั้นกลางปีภายหลังจากที่เด็กเข้ารับการศึกษาแล้ว 1 ภาคเรียน

1.1.4 การเบิกจ่ายเงินอุดหนุนนักเรียนรายหัว

ทุกโรงเรียนกรณีศึกษาได้นำข้อมูลเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองทุกคนเข้าสู่ระบบการเบิกจ่ายเงินอุดหนุนนักเรียนรายหัวของโรงเรียน ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2548 ข้อที่ 2 “จัดสรรงบประมาณอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายหัวให้แก่สถานศึกษาที่จัดการศึกษาแก่กลุ่มบุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในอัตราเดียวกับค่าใช้จ่ายรายหัวที่จัดสรรให้แก่เด็กไทย โดยจะต้องใช้งบประมาณเพิ่มเติมเพื่ออุดหนุนจัดการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ในความดูแลของสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) ส่งผลให้เด็กกลุ่มนี้มีสิทธิ์ที่จะได้รับสวัสดิการทางการศึกษาตามแผนงานยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อยั่งยืน โครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน เฉกเช่นเดียวกันกับเด็กไทย ใน 5 รายการ ได้แก่ (1) ค่าจัดการเรียนการสอน (2) ค่าหนังสือเรียน (3) ค่าอุปกรณ์การเรียน (4) ค่าเครื่องแบบนักเรียน และ (5) ค่ากิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) อย่างไรก็ตาม การนำเด็กกลุ่มนี้เข้าสู่ระบบการเบิกจ่ายเงินอุดหนุนรายหัวส่งผลให้ทางโรงเรียนต้องประสบกับปัญหาการคืนงบประมาณ ในกรณีที่เด็กลาออกหรือออกจากโรงเรียนกลางคัน

ทั้งนี้ ประเด็นเรื่องการนำเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองเข้าสู่ระบบการเบิกจ่ายเงินอุดหนุนนักเรียนรายหัวของโรงเรียน ส่วนใหญ่จะทำได้ในโรงเรียนที่รับเด็กเล็กเข้าศึกษาหรือเด็กที่สามารถปรับพื้นฐานความรู้ให้เท่ากับเพื่อน ๆ ในห้องเรียนได้ด้วย

ระยะเวลาหนึ่ง แต่เด็กโตที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ที่ต้องลี้ภัยและออกจากระบบการศึกษามาเป็นเวลานาน รวมถึงไม่มีทักษะทางภาษาไทยหรือความรู้ความสามารถที่เพียงพอที่จะสอบเทียบโอนเพื่อเข้าศึกษาในเกณฑ์อายุจริงได้ หลายโรงเรียนจึงเลือกที่จะรับเด็กเหล่านี้เข้าศึกษาโดยที่ไม่ได้นำข้อมูลของเด็กเข้าระบบการเบิกจ่ายเงินอุดหนุนนักเรียนรายหัว เพียงแค่หวังให้เด็กได้รับความรู้ได้เข้าสังคมและมีกลุ่มเพื่อน และทางศูนย์ผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน

1.1.5 การวัดและประเมินผลของโรงเรียน

แม้เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองจะมีโอกาสเข้าสู่ระบบการศึกษาของไทยมากขึ้นและได้รับสิทธิ์ในการเบิกจ่ายงบประมาณรายหัว และการออกหลักฐานการศึกษาเมื่อสำเร็จการศึกษาแต่ละระดับเช่นเดียวกันกับเด็กไทย แต่เมื่อมีการวัดประเมินผลของโรงเรียนผ่านการสอบของนักเรียน เช่น การสอบการอ่าน (reading test) การสอบระดับชาติ (national test) และการทดสอบโอเนต (O-Net) ซึ่งเป็นการทดสอบหลักของโรงเรียนใน 1 ปีการศึกษา และเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพการจัดการศึกษาของแต่ละโรงเรียน โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 1 จะคัดเลือกเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองที่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ดีเข้าสอบ ในขณะที่โรงเรียนกรณีศึกษาที่ 2 และ 3 ให้เด็กผู้ลี้ภัยทุกคนเข้าสอบ โดยระบุหมายเหตุว่า เป็นกลุ่มเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผลคะแนนที่เกิดจากทักษะทางภาษาไทยที่ยังไม่ดีเพียงพอของเด็กกลุ่มนี้มีผลต่อคะแนนภาพรวมของโรงเรียน

1.1.6 การวัดและประเมินผลในชั้นเรียน

การวัดและประเมินผลการเรียนของเด็กผู้ลี้ภัยในชั้นเรียนจะใช้เกณฑ์เดียวกันกับเด็กไทย โดยมีความยืดหยุ่นตามความเห็นของครูผู้สอน เนื่องจากในความเป็นจริงคะแนนที่ได้จากเด็กทั้ง 2 กลุ่มในห้องเรียนเดียวกันและจากข้อสอบชุดเดียวกัน ไม่สามารถบ่งชี้ความสามารถที่แท้จริงของเด็กผู้ลี้ภัย แต่ละคนและสามารถนำคะแนนของเด็กทั้ง 2 กลุ่มมาเปรียบเทียบกันได้ เนื่องด้วยข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้าน เช่น พื้นฐานความรู้เดิม ทักษะทางภาษาไทยของเด็กผู้ลี้ภัยในระยะแรกที่เข้ามาเรียน ความรู้ความสามารถของเด็กผู้ลี้ภัยที่มีอายุมากกว่าเด็กไทยที่เรียนในระดับชั้นเดียวกัน เป็นต้น

1.1.7 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่เด็กได้เข้ามาเรียนในโรงเรียนไทยและศักยภาพในการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน โดยในระยะแรกซึ่งเป็นระยะปรับตัว เด็กจะเข้าไปเรียนในลักษณะที่ยังไม่พร้อมในการเรียนรู้ ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ดี ส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ต่ำกว่าเกณฑ์ เด็กหลายคนจึงเลือกที่จะลาออกจากโรงเรียนไทยหรือหยุดเรียนกลางคัน แล้วไปเรียนในโรงเรียนนานาชาติที่มีค่าเล่าเรียนไม่สูงมาก หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดโดยองค์กรทางศาสนา องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) หรือจัดโดยกลุ่มผู้ลี้ภัยในแต่ละชุมชน (community school) ซึ่งใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เด็กผู้ลี้ภัยชาวปากีสถานที่ออกจากระบบการศึกษาของไทยและครอบครัว พบว่าเด็กเคยเรียนในโรงเรียนไทยเกือบ 1 ปีการศึกษา แต่ในระหว่างที่เรียนนั้นเด็กไม่เข้าใจในเนื้อหาที่ครูสอนเนื่องด้วยปัญหาเรื่องทักษะทางภาษาไทย จึงเลือกที่จะลาออกมาและเข้าศึกษาในโรงเรียนนานาชาติแห่งหนึ่ง ซึ่งให้การช่วยเหลือผู้ลี้ภัยฯ และคิดค่าเล่าเรียนเพียงเดือนละ 4,000 บาท

อย่างไรก็ตาม สำหรับเด็กที่เลือกเรียนในโรงเรียนไทยต่อไป เมื่อเด็กเรียนไปได้ระยะเวลาหนึ่งประมาณ 1-2 ภาคการศึกษา เด็กจะเริ่มปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ส่งผลให้เด็กเรียนรู้ได้ดีขึ้นและมีความสุขกับการเรียนมากขึ้น ท้ายที่สุดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของเด็กกลุ่มนี้ก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในขณะเดียวกันเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองที่มีอายุมากกว่าเด็กไทยที่ในชั้นเรียนเดียวกัน เด็กสามารถเรียนรู้ได้เร็วกว่าเพื่อนและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่สูงมาก

1.2 ข้อท้าทายในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทยใน

การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทยที่ผ่านมา ต้องเผชิญกับข้อท้าทายในหลาย ๆ ประการ ทั้งที่เกิดจากตัวเด็กผู้ลี้ภัยและครอบครัว เกิดจากการดำเนินงานของทางโรงเรียน และเกิดจากการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ข้อท้าทายต่อตัวเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองและครอบครัว

(1) ทักษะทางภาษาไทย เด็กกลุ่มนี้จะถูกบังคับให้ต้องสื่อสารภาษาไทยเบื้องต้นให้ได้ในระยะเวลาอันสั้น เนื่องจากปัจจัยข้อนี้เป็นเกณฑ์ที่หลักในการคัดเลือกเพื่อเข้าศึกษาในโรงเรียนไทย ซึ่งแม้ว่าเด็กกลุ่มนี้จะได้รับการปูพื้นฐานความรู้ในวิชาต่าง ๆ รวมทั้งทักษะด้านภาษาไทยมาจากศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ แล้ว แต่ด้วยระยะเวลาเรียนที่สั้นเพียง 2 ภาคการศึกษาจึงยังไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่เด็กผู้ลี้ภัยเข้ารับการปูพื้นฐานความรู้จากศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ เด็กที่ผู้ปกครองเต็มใจให้เข้าเรียนในโรงเรียนไทยจะถูกพาไปทดสอบทักษะในการสื่อสารภาษาไทย เพื่อพิจารณาว่า เด็กเหล่านั้นควรจะเริ่มเรียนในระดับชั้นใด ซึ่งเด็กผู้ลี้ภัยเกือบทั้งหมดจะได้เริ่มเรียนในระดับชั้นที่ต่ำกว่าเกณฑ์อายุจริง โดยบุคลากรทางการศึกษาให้เหตุผลว่า การให้เรียนในระดับชั้นที่ต่ำกว่าเกณฑ์ดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กได้ปรับพื้นฐานความรู้หรือทักษะทางภาษาไทยก่อนที่จะเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นไป ทั้งโดยการเลื่อนชั้นแบบปกติและการเลื่อนชั้นกลางปี ตลอดจนมีการสอนซ้อมเสริมเพื่อให้เด็กกลุ่มนี้เรียนรู้ภาษาไทยได้เร็วมากยิ่งขึ้นด้วย

(2) ความแตกต่างของช่วงวัย เป็นปัญหาที่ต่อเนื่องมาจากการที่เด็กได้เริ่มต้นเรียนในระดับชั้นที่ต่ำกว่าเกณฑ์อายุจริง จึงส่งผลให้เด็กขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ รวมถึงไม่สามารถเรียนร่วมกับเพื่อน ๆ คนอื่น ๆ ในห้องเรียนได้ ดังกรณีของเด็กผู้ลี้ภัยที่อายุอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องเข้าเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา แต่ด้วยอุปสรรคด้านความรู้และทักษะทางภาษาไทยทำให้ต้องเริ่มเรียนในระดับอนุบาล ซึ่งต้องมีการนอนพักกลางวัน เมื่อเด็กเรียนไปได้ระยะเวลาหนึ่งแล้วหยุดเรียนไปโดยปริยาย ซึ่งเกิดจากการที่เด็กรู้สึกเบื่อหน่ายและขัดกับพัฒนาการตามช่วงวัยของเขา

(3) การไม่เห็นคุณค่าของการเรียนในโรงเรียนไทย มีผู้ลี้ภัยและเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองจำนวนไม่น้อยที่มองว่า การพักอาศัยอยู่ในประเทศไทย เป็นเพียงแค่การพักอาศัยชั่วคราวในระยะเวลาที่สั้นเพื่อยื่นขอสถานะผู้ลี้ภัยและเดินทางไปยังประเทศผู้รับปลายทาง ซึ่งส่งผลให้พวกเขารู้สึกว่าการเข้าศึกษาในโรงเรียนไทยโดยใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลักในการจัดการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม ไม่ใช่สิ่งที่พวกเขาต้องการและจำเป็นต่อการนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต

(4) ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในช่วงแรกที่เด็กผู้ลี้ภัยเข้ามารับการศึกษาในโรงเรียนไทย พบว่า เด็กเหล่านี้จะจับกลุ่มกันเองและไม่ได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับเพื่อน ๆ คนอื่น ๆ เนื่องด้วยความแตกต่างทางด้านภาษาและวัฒนธรรม ครูจึงแก้ปัญหาโดยการกระจายนักเรียนในแต่ละระดับชั้นไปเรียนในห้องต่างๆ ซึ่งปัจจุบันพบว่าปัญหาเหล่านี้ก็ลดน้อยลงแต่ก็ยังพบเห็นอยู่บ้าง หรืออย่างในกรณีของเด็กมุสลิมที่เข้าไปศึกษาในโรงเรียนไทยวิถีพุทธ ทางโรงเรียนก็จะจัดอาหารให้กับเด็กกลุ่มนี้เป็นพิเศษ ทั้งนี้ทั้งนั้นเด็กจะเริ่มปรับตัวเข้ากับเพื่อน ๆ ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง

(5) สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง กลุ่มผู้ลี้ภัยในเขตเมืองแม้จะมีบัตรยืนยันรับรองอย่างเป็นทางการจากทางสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติให้เป็นผู้ที่มีสถานะผู้ลี้ภัย แต่เมื่ออยู่ในประเทศไทยโดยไม่มีวีซ่าหรืออยู่เกินกว่าที่วีซ่ากำหนด (overstay) ก็เท่ากับว่ากลุ่มคนเหล่านั้นอาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมาย ทำให้เสี่ยงต่อการถูกจับกุมได้ทุกเมื่อ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้คนกลุ่มนี้ต้องอยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ และไม่สามารถทำงานได้ หรือหากทำได้ก็ต้องเป็นงานที่ไม่เปิดเผยตัวตน ซึ่งแม้ว่ากฎหมายเหล่านี้จะรับรองที่จะไม่จับเด็กแต่ความกังวลของพ่อแม่ที่จะถูกจับตัวไปก็ส่งผลต่อความสม่ำเสมอในการเข้าเรียนและพัฒนาการในการเรียนรู้ของเด็ก รวมถึงหากพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง

ของเด็กถูกจับตัวไปก็ส่งผลให้เด็กเหล่านี้ต้องอาศัยอยู่เพียงลำพังอย่างยากลำบาก และหลายครั้งต้องหยุดพักการเรียนไปโดยปริยาย

ทั้งนี้ จากอุปสรรคดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองหลายคน เลือกที่จะลาออกจากโรงเรียนไทยแล้วไปเข้าเรียนในโรงเรียนนานาชาติ (ในกรณีที่เด็กและครอบครัวสามารถจ่ายค่าเทอมด้วยตนเองได้) และในศูนย์การเรียนที่สอนโดยกลุ่มผู้ลี้ภัย หรือศูนย์การเรียนที่จัดโดยองค์กรศาสนาและองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งแม้ว่าองค์กรเหล่านั้นจะให้การศึกษาที่ตรงกับความต้องการของเด็ก คือ ใช้ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอนเป็นหลักแต่เด็กจะไม่ได้รับการช่วยเหลือจากทางศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ ไม่ได้รับใบรับรองผลการศึกษา และไม่สามารถนำไปต่อยอดการเรียนในระบบโรงเรียนในอนาคตได้

1.2.2 ข้อท้าทายที่เกิดจากบุคลากรทางการศึกษาและการดำเนินงานของโรงเรียน

(1) ทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษา ปัจจุบันยังมีบุคลากรทางการศึกษาบางท่านที่มองว่า การให้การศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองส่งผลกระทบทางลบต่อเด็กไทย ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ต้องได้รับบริการทางการศึกษานี้ รวมถึงการรับเด็กผู้ลี้ภัยเข้ามาเรียนยังยากต่อการบริหารจัดการของโรงเรียน อาทิ เมื่อครูต้องพยายามอธิบายเนื้อหาให้เด็กผู้ลี้ภัยที่ยังสื่อสารภาษาไทยได้ไม่คล่องแคล่ว ทำให้เพื่อน ๆ คนอื่น ๆ ต้องเรียนหนังสือช้าไปด้วย หรือบางครั้งทำให้ครูต้องทำงานหนักกว่าเดิม โดยการเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อนัดซ่อมเสริมให้แก่เด็กกลุ่มนี้ รวมไปถึงในกรณีที่โรงเรียนได้ทำเรื่องเบิกจ่ายงบประมาณรายหัวให้กับนักเรียนกลุ่มนี้เรียบร้อยแล้ว แต่เด็กมาเรียนได้ระยะเวลาหนึ่งแล้วหายไปไม่มาเรียนอีก ทั้งที่ทราบสาเหตุและไม่ทราบสาเหตุก็ทำให้ทางโรงเรียนต้องยุ่งยากทำเรื่องยกเลิกงบประมาณนั้น ๆ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ครูและผู้บริหารโรงเรียนรู้สึกไม่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง

(2) ข้อจำกัดในเรื่องของบุคลากรทางการศึกษา ปัจจุบันแม้ว่าจะมีนโยบายและแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและสัญชาติไทยตลอดจนรายละเอียดในเรื่องของงบประมาณรายหัวสำหรับเด็กกลุ่มนี้ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่ได้มีการพูดถึงในเรื่องของการบริหารจัดการบุคลากรทางการศึกษาเพื่อรองรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง ซึ่งมีข้อจำกัดในการศึกษาหลายประการและส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนปกติเป็นไปได้ยากมากขึ้น ที่ผ่านมาโรงเรียนต้องบริหารจัดการแก้ไขปัญหานี้ด้วยแนวทางของโรงเรียนเอง โดยการใช้เรื่องทักษะในการสื่อสารภาษาไทยเป็นเกณฑ์ในการรับนักเรียนหรือให้เด็กผู้ลี้ภัยเริ่มเรียนในระดับชั้นที่ต่ำกว่าเกณฑ์อายุจริง ทั้งนี้ ก็เพื่อลดปัญหาการเรียนร่วมกันระหว่างเด็กไทยและเด็กผู้ลี้ภัยและลดภาระของครูผู้สอนในการสอนซ่อมเสริมแก้เด็กนอกเวลาเรียนปกติ รวมถึงปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น เด็กเรียนไม่รู้เรื่อง ครูไม่สามารถอธิบายเนื้อหาด้วยภาษาอังกฤษให้เด็กเข้าใจได้ โรงเรียนไม่สามารถจ้างครูผู้ช่วยสอนที่สามารถสื่อสารภาษาเดียวกันได้กับเด็กผู้ลี้ภัยมาช่วยสอนในห้องเรียนได้ เป็นต้น การบริหารจัดการภายใต้ข้อจำกัดของบุคลากรทางการศึกษาด้วยการปรับเด็กให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนไทยที่จัดการเรียนการสอนด้วยภาษาไทยเป็นหลัก จึงเป็นสิ่งที่ทุกโรงเรียนกรณีศึกษาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน

1.2.3 ข้อท้าทายที่เกิดจากการขาดการประสานความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันนโยบายในการบริหารจัดการผู้ลี้ภัยและเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองของประเทศไทยยังไม่มีความชัดเจน และขาดความเชื่อมโยงในการทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกันของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในเรื่องของความปลอดภัยในการใช้ชีวิตของเด็กและผู้ปกครองผู้ลี้ภัยในเขตเมืองซึ่งที่ผ่านมาต้องอาศัยอยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ หรือเปลี่ยนที่อยู่อาศัยเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกจับ จึงส่งผลให้ทางโรงเรียนมีข้อจำกัดในเรื่องการประสานงาน ติดตาม และบังคับให้เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ และหลายครั้งทางโรงเรียนก็ไม่ทราบสาเหตุในกรณีที่เด็กหยุดเรียนกลางคัน เนื่องจากไม่สามารถพบเจอหรือติดต่อกับ

ผู้ปกครองที่แท้จริงของเด็กได้ และการประสานงานต่างๆ จะดำเนินการผ่านทางศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ เท่านั้น

นอกจากนี้ยังพบว่า ศูนย์การเรียนเพื่อเตรียมความรู้และความพร้อมให้กับเด็กผู้ลี้ภัยก่อนเข้าสู่โรงเรียนไทยนั้นมีข้อจำกัดหลาย ๆ ประการ ที่ผ่านมาศูนย์การเรียนที่ผ่านการรับรองให้เป็นศูนย์ให้ความรู้แก่เด็กผู้ลี้ภัยเพื่อส่งต่อเข้าสู่โรงเรียนไทยและจะได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ มีเพียงแห่งเดียว คือ ศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องของสถานที่ บุคลากร และงบประมาณ ทำให้เด็กผู้ลี้ภัยแต่ละคนมีโอกาสที่ได้ศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในสถานที่แห่งนี้เพียง 1 ปีการศึกษา ด้วยหลักสูตรการเรียนแบบเร่งรัด ส่งผลให้เด็กส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานความรู้และทักษะทางภาษาไทยที่ดีเพียงพอที่จะต่อยอดในโรงเรียนไทยได้ ทั้งเด็กที่ต้องลี้ภัยสงครามและถูกใช้ความรุนแรงมาจากประเทศต้นทาง หลายคนก็ยังไม่ได้รับการรักษาเยียวยาทางจิตใจให้หายดีก่อน ทำให้เมื่อเด็กเหล่านี้ถูกส่งไปเข้าเรียนในโรงเรียนไทย เด็กกลุ่มนี้ก็สร้างปัญหามีการใช้ความรุนแรงและการล่วงละเมิดทางเพศเพื่อน ทั้งยังทำให้การจัดการเรียนการสอนและการบริหารงานภายในโรงเรียนไทยเป็นไปได้อย่างยากลำบาก

2. ทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษาที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทย

2.1 ความรู้ความเข้าใจในประเด็นสถานการณ์ผู้ลี้ภัยและเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองของประเทศไทย

สถานการณ์ผู้ลี้ภัยและเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองเป็นประเด็นที่บุคลากรทางการศึกษาหลาย ๆ ท่าน ไม่เคยรับรู้มาก่อน จนกระทั่งได้เข้ามาทำงานในโรงเรียนที่มีเด็กผู้ลี้ภัยกำลังศึกษาอยู่ หรือรับรู้ต่อเมื่อมีเด็กกลุ่มนี้ถูกส่งเข้ามารับการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งทำให้คณะผู้บริหารและครูผู้สอนต้องหารือร่วมกันกับเจ้าหน้าที่จากศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติการของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ ที่ให้บริการด้านการศึกษาและด้านการศึกษาแก่เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง (Buddhist Tzu Chi Foundation, 2015) อย่างไรก็ตาม การพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในประเด็นดังกล่าว จะดำเนินการเฉพาะในช่วงที่ทางศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ ส่งเด็กผู้ลี้ภัยกลุ่มแรกเข้าศึกษาในแต่ละโรงเรียน แต่เมื่อเวลาผ่านไปผู้บริหารหรือครูผู้สอนที่เข้ามาทำงานภายหลังและไม่ได้เข้าร่วมพูดคุยกับทางช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ ก็จะไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอต่อสถานการณ์ดังกล่าว

2.2 ความคิดเห็นต่อประเด็นสิทธิทางการศึกษาของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทย

บุคลากรในโรงเรียนกรณีศึกษาต่างมองว่าสิทธิทางการศึกษาเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองทุกคนพึงจะได้รับโดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องเชื้อชาติ สัญชาติ หรือสถานะทางกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาเพื่อปวงชนของประเทศไทยที่เปิดโอกาสให้เด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทยสามารถเข้าศึกษาในโรงเรียนไทยมานานนับทศวรรษ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) ซึ่งนอกจากจะเป็นสิทธิที่พวกเขาพึงจะได้รับยังเป็นการให้เครื่องมือในการพัฒนาตนเองแก่เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง ซึ่งจะช่วยให้พวกเขาและครอบครัวสามารถใช้ชีวิตประจำวันระหว่างอยู่ในประเทศไทยได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีความรู้และทักษะที่สามารถนำไปต่อยอดการทำงานในอนาคตได้ แต่มีบุคลากรบางส่วนที่มองว่าการให้การศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้ส่งผลกระทบทางลบต่อเด็กไทยและทำให้ยากต่อการบริหารจัดการของโรงเรียน

2.3 ความคิดเห็นต่อการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันภายในโรงเรียน

จากการสัมภาษณ์บุคลากรทางการศึกษา การสนทนากลุ่มเด็กไทยและกลุ่มเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง ตลอดจนการสังเกตการจัดการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนกรณีศึกษา พบว่า ข้อมูลทุกส่วนมีความสอดคล้องกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของบุคคล

หลายฝ่ายภายในโรงเรียนเป็นไปในทิศทางที่ดี โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง ครูผู้สอนส่วนใหญ่ปฏิบัติต่อเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองไม่ต่างจากเด็กไทยโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือให้ความสำคัญกับเด็กกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ หากเด็กผู้ลี้ภัยปฏิบัติตัวดีก็จะได้รับคำชมเชยและถูกมอบหมายให้รับผิดชอบงานหรือหน้าที่บางอย่างในห้องเรียน เช่น การเป็นหัวหน้าห้อง หรือรับผิดชอบตามการบ้านจากเพื่อนๆ มาส่งครู เป็นต้น แต่หากกระทำความผิดก็จะถูกว่ากล่าวตักเตือนเช่นเดียวกันกับเด็กไทย แต่ทั้งนี้ยังพบว่ามีครูผู้สอนบางท่านที่มีอคติต่อเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง ทำให้เด็กผู้ลี้ภัยบางกลุ่มหรือบางคนรู้สึกว่าตนเองแปลกแยกและถูกเลือกปฏิบัติ

(2) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กผู้ลี้ภัยและเด็กไทยจากการแยกสนทนากลุ่มระหว่างกลุ่มเด็กไทยและกลุ่มเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง พบว่าเด็กทั้ง 2 กลุ่มให้ข้อมูลในประเด็นเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยเด็กไทยไม่ได้รู้สึกว่า ตนเองมีความเป็นใหญ่หรือเหนือกว่าเพื่อนเด็กผู้ลี้ภัย ในขณะที่เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองก็ไม่ได้รู้สึกแปลกแยกหรือต้อยต่ำกว่าเพื่อนคนไทย

(3) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง จากการที่เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองเข้ามาศึกษาในโรงเรียนผ่านการประสานงานจากศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ จึงทำให้โรงเรียนกรณีศึกษาเกือบทั้งหมดไม่เคยพบเจอหรือพูดคุยกับพ่อแม่ของพวกเขา ทั้งนี้ สาเหตุที่พ่อแม่ของเด็กต้องมอบหมายหน้าที่การประสานงานกับทางโรงเรียนให้กับศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ เนื่องจากกังวลเรื่องสถานะทางกฎหมายของตนเองที่เสี่ยงต่อการถูกจับกุม ซึ่งไม่เหมือนกันกับกรณีของเด็กผู้ลี้ภัย ที่กฎหมายไทยมีความยืดหยุ่น ไม่จับกุมเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีแม้จะมีสถานะทางกฎหมายอย่างไรก็ตาม

จากความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาต่อประเด็นต่าง ๆ ข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินงานจำเป็นที่จะต้องมีการประชุมหารือและอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ผู้ลี้ภัย และเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง และแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในโรงเรียนไทยแก่บุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานการวิจัยเรื่อง “อนาคตที่ถูกลืมของเด็กผู้ลี้ภัย” โดยองค์กรช่วยเหลือเด็กประจำประเทศไทย ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ต้องการให้ภาครัฐมีการจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพของครูและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่ของโรงเรียน ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง ตำรวจท่องเที่ยว ตำรวจทั่วไป ผู้ทำงานให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัย และประชาชนทั่วไปให้เข้าใจถึงสิทธิของเด็กและการปฏิบัติต่อเด็กผู้ลี้ภัย (Save the Children, 2018)

3. แนวทางในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในโรงเรียนไทย

การพิจารณาแนวทางการจัดการเรียนการสอนตามความต้องการทางการศึกษาและสภาพปัญหาของเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองผ่านมุมมองของบุคลากรทางการศึกษาและบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปแนวทางในการจัดการเรียนการสอนได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดห้องเรียนพิเศษสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง เพื่อเน้นการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมของเด็กกลุ่มนี้ คือ สื่อสารด้วยภาษาอังกฤษเป็นหลัก เนื่องจากว่าเมื่อต้องเดินทางไปยังประเทศผู้รับปลายทางจะได้สื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่ว และเข้าใจเนื้อหาในวิชาหลัก ๆ เป็นภาษาอังกฤษได้ ในขณะที่วิชาอื่น ๆ ก็สามารถเรียนร่วมกับเด็กไทยได้เช่นเดิม เช่น วิชาพละ ดนตรี ศิลปะ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งก็สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประเทศไทยในการแก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัยในเขตเมืองที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นประเทศทางผ่านเท่านั้น และการรู้ภาษาไทยเพื่อให้เข้าใจในวัฒนธรรมและใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันก็เพียงพอแล้ว ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า ปัญหาที่โรงเรียนต้องเผชิญหากจัดการศึกษาในรูปแบบนี้คือ การขาดแคลนงบประมาณ สถานที่ และบุคลากรที่จะมาให้การศึกษาแก่เด็ก

กลุ่มนี้ในห้องเรียนพิเศษ ทั้งยังอาจสร้างความรู้สึกแปลกแยกและเหลื่อมล้ำให้กับเด็กไทย เมื่อพวกเขารู้สึกว่าผู้ลี้ภัยกลุ่มนี้ได้สิทธิประโยชน์ที่มากกว่าตน รวมไปถึงอาจก่อให้เกิดการเรียกร้องในลักษณะเดียวกันนี้จากเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยกลุ่มอื่น ๆ

รูปแบบที่ 2 การจัดตั้งโรงเรียนที่ได้รับการรับรองจากกระทรวงศึกษาธิการสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองโดยเฉพาะ ให้สามารถใช้หลักสูตรการศึกษาแบบนานาชาติหรือหลักสูตรการศึกษาที่มีความเหมาะสมกับบริบทของพวกเขา ทั้งยังสามารถเทียบโอนวุฒิการศึกษาและสามารถนำไปต่อยอดในประเทศผู้รับปลายทางได้ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้กับสังคมไทยในการแก้ไขปัญหาโรงเรียนไทยที่ต้องใช้ภาษาไทยในการสื่อสารเป็นหลัก และต้องรับภาระการสอนทั้งเด็กไทยและเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งทำให้ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่หรือต้องมีหน้าที่มากขึ้นในการจัดเรียนซ่อมเสริมให้กับเด็กกลุ่มนี้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจุบันจะไม่มีโรงเรียนสำหรับเด็กกลุ่มนี้โดยเฉพาะ แต่จากการสัมภาษณ์เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองที่ออกจากโรงเรียนไทยและครอบครัว และอดีตเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาในศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ พบว่า มีเด็กผู้ลี้ภัยหลายคนที่ออกจากโรงเรียนไทยและได้ไปเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนนานาชาติหรือโรงเรียนเอกชนที่จัดตั้งโดยองค์กรทางศาสนาหลายแห่งในเขตกรุงเทพมหานครที่ได้รับการรับรองจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยจะมีลักษณะเป็นโรงเรียนที่เก็บค่าเล่าเรียนไม่สูงเท่าโรงเรียนเอกชนหรือโรงเรียนนานาชาติทั่วไป รวมทั้งมีทุนการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองโดยเฉพาะ ซึ่งสามารถตอบโจทย์ความต้องการทางการศึกษาของพวกเขาได้ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อระยะเวลาผ่านไปช่วงหนึ่งเด็กผู้ลี้ภัยหลายคนที่เข้าศึกษาในรูปแบบนี้ก็ต้องออกจากโรงเรียนเนื่องจากครอบครัวไม่สามารถจ่ายค่าใช้จ่ายส่วนต่างอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการช่วยเหลือของทางโรงเรียนและทางศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ ได้

รูปแบบที่ 3 การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนไทยตามปกติแต่ประสานความร่วมมือไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งศูนย์การเรียนสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมถึงกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้จัดตั้งหรือพัฒนาศูนย์การเรียนในชุมชนที่มีอยู่เดิม นอกเหนือจากศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ ให้สามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อปรับพื้นฐานความรู้และทักษะทางภาษาไทยที่จำเป็นอย่างเพียงพอให้กับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองก่อนที่จะส่งพวกเขาเข้ารับการศึกษาต่อในโรงเรียนไทย เพื่อลดภาระของศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพฯ และมีเวลาให้เด็กกลุ่มนี้ได้ปรับตัวเข้ากับสังคมไทยก่อนเข้าสู่ระบบโรงเรียนมากขึ้น โดยศูนย์เหล่านี้จะต้องอยู่ภาคใต้การกำกับดูแลของภาครัฐให้มีมาตรฐานทางการศึกษาเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kindler (1995) ที่ทำการศึกษาเรื่อง Education of Migrant Children in the United States พบว่า หากเด็กย้ายถิ่นข้ามชาติมีปัญหาทางด้านภาษาของประเทศที่ให้การศึกษา แต่ละรัฐจำเป็นต้องจัดบริการให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้เท่าเทียมเด็กอื่น ๆ ในทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่ชั้นเตรียมความพร้อม ชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา และการศึกษารูปแบบพิเศษ รวมถึงการศึกษาภาษาแม่และการศึกษาแบบทวิภาษาด้วย

ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวสามารถแก้ไขปัญหาที่โรงเรียนไทยต้องเผชิญมาโดยตลอด ทั้งเรื่องเด็กไม่มีพื้นฐานความรู้ที่เพียงพอ ปัญหาการเรียนร่วมกันระหว่างเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองและเด็กไทย ปัญหาในเรื่องการจัดการเรียนการสอนของครู อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในโรงเรียนไทยในรูปแบบนี้จะมีความเหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุด แต่ก็ยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายในเรื่องการประสานความร่วมมือของหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1.1 สื่อมวลชนหรือองค์กรที่ให้การช่วยเหลือผู้ลี้ภัยทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้เข้าใจให้กับประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

และปริมณฑล โดยเฉพาะบุคลากรทางการศึกษาและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานกับผู้ลี้ภัยในเขตเมืองและบุตรหลาน ได้เข้าใจนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย

1.2 ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินงานแก้ไขปัญหา ดังนี้

(1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำข้อมูลสถานการณ์การเคลื่อนย้ายของผู้ลี้ภัยในเขตเมืองและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาแก่เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง

(2) ควรมีการบูรณาการกฎหมายและระเบียบร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานด้านความมั่นคง (กระทรวงมหาดไทย สภาความมั่นคง และ กอ.รมน.) หน่วยงานด้านสาธารณสุข และหน่วยงานด้านเศรษฐกิจ (กระทรวงแรงงาน และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) โดยปรับระเบียบข้อบังคับด้านการช่วยเหลือเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองให้มีความสอดคล้องกันและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน เพื่อให้สามารถสร้างความมั่นคงได้ทุกด้าน

1.3 ส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยเฉพาะองค์กรระหว่างประเทศที่ให้การช่วยเหลือผู้ลี้ภัย เช่น UNHCR ได้เข้ามาสนับสนุนและช่วยเหลือการจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง ทั้งในระบบโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนี้

(1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาสนับสนุนงบประมาณ บุคลากรทางการศึกษา และอุปกรณ์การเรียนให้แก่สถานศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ที่จัดการศึกษาแก่เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง เพราะแม้ว่ารัฐจะเป็นผู้สนับสนุนค่าเล่าเรียน แต่ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ นั้น เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองและครอบครัวอาจยังไม่สามารถจ่ายได้ เช่น ค่าเดินทางและค่าชุดนักเรียนที่เกินจากงบประมาณรายหัวและงบประมาณที่ทางศูนย์ช่วยเหลือผู้ลี้ภัยกรุงเทพให้การช่วยเหลือ เป็นต้น

(2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกับชุมชนของกลุ่มผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในแต่ละพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนสำหรับเด็กเล็ก เพื่อเตรียมความพร้อมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมให้แก่เด็กข้ามชาติที่มีความประสงค์จะเข้าศึกษาในโรงเรียนไทย โดยเฉพาะสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งมีความพร้อมด้านงบประมาณควรเร่งดำเนินการก่อน เพื่อลดปัญหาเรื่องทักษะทางด้านภาษาไทยของเด็ก และลดความยุ่งยากในการดำเนินงานให้กับโรงเรียนไทย

(3) ผู้ให้ทุนควรริเริ่มปฏิบัติการส่งเสริมความยั่งยืนทางการเงินในศูนย์การเรียนรู้ ผู้ให้ทุนควรสนับสนุนให้ผู้รับเงินทุนทุกฝ่ายจัดทำแผนยุทธศาสตร์และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อลดการพึ่งพาแหล่งเงินบริจาค และพิจารณาถึงวิธีการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายร่วมกันระหว่างพ่อแม่และสมาคมครูและผู้ปกครอง กิจกรรมระดมทุนภายในชุมชน กิจการของโรงเรียน การใช้ทรัพยากรร่วมกันการสร้างรายได้รวมถึงความเป็นไปได้ในการผนวกเข้ากับศูนย์การเรียนรู้อื่น ๆ

(4) คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาควรให้ความสำคัญกับการกำกับ ติดตามผลการจัดการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในสถานศึกษาของไทย รวมทั้งศูนย์การเรียน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามระเบียบกฎหมาย มาตรฐานการศึกษาและไม่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติและคุณภาพชีวิตบนพื้นฐานของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทย

1.4 กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ พิจารณาการให้สัญชาติหรือโอกาสในการทำงานในประเทศไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมายแก่กลุ่มเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับดีมากหรือสร้างผลงานหรือชื่อเสียงให้กับประเทศไทย ซึ่งนับเป็นโอกาสที่ดีที่จะได้คนเก่งและมีความสามารถมาทำงานให้กับประเทศชาติต่อไป รวมทั้งยังเป็นการลงทุนทางการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยที่ไม่ศูนย์เปล่า

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ทำวิจัยเพิ่มเติมและนำร่องการพัฒนาจัดการเรียนการสอนในศูนย์การเรียนต่างๆ ที่ให้การศึกษาแก่เด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมือง ให้สามารถปูพื้นฐานความรู้และทักษะที่จำเป็นได้อย่างเพียงพอและมีมาตรฐานเดียวกัน และต้องได้รับการทดสอบและประเมินผลว่าแนวทางการดำเนินงานดังกล่าวท้ายที่สุดแล้วสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อตัวเด็กผู้ลี้ภัยในเขตเมืองหรือไม่ ทั้งในเรื่องของการเพิ่มพูนทักษะความรู้ การปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมใหม่ ตลอดจนพิจารณาว่า สามารถลดปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนไทยได้หรือไม่

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2562 (762003-CC)

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่เด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและไม่มีสัญชาติไทย*. http://rnedu.go.th/wp-content/uploads/2015/10/kumoue-no-sunchat.pdf

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การรับนักเรียน นักศึกษาที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย*. http://www.ystpeo.moe.go.th/index.php/13-gov-book/146-2019-11-21-08-48-53

ทวีสิทธิ์ ใจห้าว. (2554). *โครงการวิจัย เรื่อง การประเมินผลการจัดการศึกษาแก่ลูกแรงงานต่างชาติในประเทศไทย: ภารกิจที่ท้าทาย.* สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. https://www.moe.go.th/moe/upload/news20/FileUpload/36945-4531.pdf

ไทยเอนจีโอ. (2561). *เปิดงานวิจัย อนาคตที่ถูกลืมของเด็กผู้ลี้ภัย*. http://thaingo.in.th/news/?p=content&act=detail&id_content=4506

เผชิญวิชญ์ แสนดี. (2557). *สถานะและสิทธิพื้นฐานของผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). http://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:106117

วชิราภรณ์ กฤษเจริญ. (2553). *หลักการผลักดันกลับกับสิทธิผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นในกฎหมายระหว่างประเทศ.* (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). http://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:122948

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2560). *กฎหมายสำคัญที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องเร่งรัดปรับปรุงหรือยกร่างกฎหมายขึ้นใหม่*. http://cabinet.soc.go.th/soc/Program2-3.jsp?top_serl=99322723.

Broadhead, S. S. (2012). *Access to education for children : a case study of urban refugee and asylum-seekers in Bangkok / Sharonne SimoneBroadhead.* (The Degree of Master of Arts Program), Chulalongkorn University. http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/30874

Buddhist Tzu Chi Foundation. (2015). *Tzu Chi Continues Medical Support for Urban Refugees and Asylum Seekers in Bangkok*. https://reliefweb.int/report/thailand/tzu-chi-thailand-providing-medical-relief-refugees-bangkok

Kindler, A. L. (1995). Education of Migrant Children in the United States. *Directions in language and Education, 1*(8).

Save the Children. (2018). *FORGOTTEN FUTURES: The lives of refugee children in urban areas of Indonesia and Thailand*. https://resourcecentre.savethechildren.net/library/forgotten-futures-lives-refugee-children-urban-areas-indonesia-and-thailand

ThaiPBS. (2561). *เปิดปม : ผู้ลี้ภัยในเงา (1 ต.ค. 61).* https://www.youtube.com/watch?v=qnSgnmXzDNE&t=1688s

UN General Assembly. (1948). *The Universal Declaration of Human Rights*. https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217(III)

UNHCR. (1994). *Refugee Children: Guidelines on Protection and Care*. https://www.unhcr.org/protection/children/3b84c6c67/refugee-children-guidelines-protection-care.html

UNHCR. (2010). *Convention and protocol relating to the status of refugees: UNHCR Geneva.* https://emergency.unhcr.org/entry/250585/refugee-definition

_____. (2018). *Turn the Tide: Refugee Education in Crisis: UNHCR Geneva.* https://www.unhcr.org/5b852f8e4.pdf

_____. (2019a). *Global Trends: forced displacement in 2018*. https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf

_____. (2019b). *Population Statistics 2018*.http://popstats.unhcr.org/en/persons_of_concern

Urban Refugees. (2014). *Bangkok, THAILAND*. http://www.urban-refugees.org/bangkok/

Vungsiriphisal, P. (2011). The challenge of education policy for migrant children in Thailand from security standpoints. *Kyoto Working Papers on Area Studies, 105* (Mar-2011), 1-11.